

A Schaffer Library, Union College Schenectady, N.Y. kutatói felmérésükkel ennek a hiánynak pótlását biztosító eszköz kialakítását kísérelték meg. A meglévő címjegyzékekből kiválasztották a 133 legjelentősebb adattárat. Ebből 77 kevés adatot közölt működéséről, így 40 adattár alapján készítettek tárgymutatót és részletes címjegyzéket a gyűjteményekhez. A tárgyszavakat a közölt gyűjtőkori leírások alapján választották. A nyilvánvaló szinonimákat törölték, s a fennmaradó kifejezéseket egybevetették az International Encyclopedia of the Social Sciences tárgyszójegyzékével, hogy kiszűrjék az esetleg zavaró kétértelműségeket. A tárgyszójegyzéket az adattárak pillanatnyi gyűjtési politikája alapján állították össze, az USA legidősebb társadalmi problémáit tükrözi (egyetemi zavargások, erőszak, kábítószer), eltekintve az általános (pl. történelem) és az állandó jellegű gazdasági-közigazgatási vonatkozású tárgyszavaktól (pl. bankügy, jövedelem, törvényhozás). A címjegyzék közli az adattár nevét, címét, az ügyintéző nevét, az adatgyűjtés területét téma és típus (interjú, statisztika stb.) szerint, a rendelkezésre álló szolgáltatásokat, a használat vagy adatszolgáltatás korlátozásait, az output formátumát és a hardware-t. A bővebb adatközlés és a kétszempontu keresés biztosításával az eddigi címjegyzékeknél használhatóbb tájékoztató eszköz típusát vázolták fel a szerzők. A társadalomtudományok területén is, a tájékoztatásról való tájékoztatás megszervezése nemzeti szintű intézmény feladata, az 1972-ben megalapított Center for Coordination of Research on Social Indicators (Társadalmi mutatók kutatását koordináló központ) fogja megoldani ezt a problémát.

A norvég közművelődési könyvtárak ma Az 1972. évi Közművelődési Könyvtári Törvény eredményei

Magne HAUGE

A szerző Norwegian public libraries today (A Survey of the effects of the new Public Libraries Act) c. cikkét (Scandinavian. 8.vol. 1975. 1.no. 5-11.p.) BORSÁNYI Ferenc tömörítette.

Az új norvég Közművelődési Könyvtári Törvény 1972-ben lépett életbe. A gazdasági alap nem felelt meg teljes egészében a könyvtárosok várakozásának, de annak a tervezetnek sem, amelyet a Könyvtári Törvény Bizottság 1967-es jelentése ismertetett. Az a könyvekre és bérezésre szánt összeg, amely a helyi hatóságok által nyújtandó minimumként szerepelt a tervezetben, a törvény elkészültekor már az állami visszatérítés maximális alapjának kiszámítására szolgált. Az összes további költségek teljes egészükben a helyi hatóságokat terhelik. Mindezek dacára a Törvény sokkal előnyösebb megoldás, mint az a javaslat, amelyet a minisztérium készített elő a Parlament számára. A Közművelődési és Iskolai Könyvtárak Törvényének 4. §. 9. pontjával összhangban a minisztérium további irányelveket és cikkelyeket dolgozott ki, amelyek kiegészítik a Törvény különböző szakaszait. Néhányat ezek közül körlevél formájában szétküldtek a helyi hatóságoknak. Az Állami Könyvtárügyi Igazgatóság hasonló alapelvekből kiindulva felállított egy bizottságot azzal a céllal, hogy tegyen

javaslatokat a könyvtárépület, könyvszerzeményezés és személyzeti szükségletek kívánalmainak összegezésére. Ugyancsak bizottságot szerveztek a statisztikai feladatok ellátására. Egy másik bizottság feladataként a könyvtári munka szervezésének és a nem teljes időben működő könyvtárak tevékenységének vizsgálatát jelölték meg. Feltehető, hogy e bizottságok munkájának eredménye hosszú távon döntő hatással lesz a norvég közművelődési könyvtárak fejlődésére.

A Törvény életbe lépése óta eltelt időszak alatt már számos közvetlen eredmény mutatkozott. Kétségtelen, hogy az új törvény 2. §-a tartalmazza azokat a rendelkezéseket, amelyek a norvég közművelődési könyvtári rendszer szervezetében gyökeres változásokat hoznak. A paragrafus kimondja, hogy minden községi hatóság önállóan, vagy a szomszédos helyi hatóságokkal együttműködve községi könyvtárat köteles felállítani, - szükség esetén megfelelő számú fiókkal. E szakasz alapján az Állami Könyvtári Igazgatóság irányelveket készített a községi közművelődési könyvtári rendszer megszervezésére. Ezek között szerepel az is, hogy a jövőben nem lehet egyazon községi hatóság területén több önállóan működő közművelődési könyvtári egység. Minden helyi hatóság területén csak egyetlen irányító könyvtár legyen egy olyan bizottsággal, amely felelős minden könyvtári tevékenységért a község igazgatási körzetén belül. A korábban független közművelődési könyvtárak közül csak egy - rendszerint a legnagyobb és leginkább központi elhelyezkedésű - működhet nagykönyvtárként. A többiek fiókkönyvtárrá alakulnak. 1972 vége előtt minden törvényhatósági szervnek el kellett fogadni egy szervezeti tervet, amely többek között a nagykönyvtár és a fiókok közötti kapcsolat megalapozását is célozza. Két fajta szervezeti terv között lehetett választani. Az egyik az előkészítő munka teljes központosításán alapult, míg a másik bizonyos önállósággal ruházta fel a fiókokat a beszerzendő könyvek kiválasztásában és a feldolgozásban. A második terv-változatot csupán időleges megoldásnak szánta az Igazgatóság, ami csak addig maradna érvényben, míg a helyi hatóságoknak meglesz a megfelelő épületük és személyzetük ahhoz, hogy végrehajthassák a teljes centralizációt. 1973 végéig azonban az ország 444 helyi hatósága közül mindössze 243 fogadta el a szervezeti terv 1. változatát.

A Könyvtári Törvény 4. §. d. pontja kimondja, hogy a 8000-nél nagyobb lakosságú helységeknek legalább egy hivatásos, képesítéssel rendelkező könyvtárost kell alkalmazniok. Az említett paragrafus által érintett 142 helység közül jelenleg 118-ban működik hivatásos, képesített könyvtáros. Ezzel szemben tizenhat, 8000-es lélekszámot meg nem haladó helység hirdetett betöltendő könyvtárosi állást képesített könyvtárosok számára, és manapság az ország helyi hatóságainak csaknem 1/3-a teljes állású, hivatásos könyvtárosokat foglalkoztat. Olyan helységekben, ahová képesített könyvtárosokat neveztek ki, a korábbi részfoglalkozású könyvtárosok közül azok, akik továbbra is munkakörükben kívántak maradni, adminisztrátori besorolásba kerültek.

Az utóbbi években számos olyan változás is történt, amely a kisebb helységek könyvtárait is érintette. Ezek közül legjelentősebb a nyitvatartási idő meghosszabbítása. Míg régebben a minimális nyitvatartási idő heti egy óra volt, az új törvény előírja, hogy a szolgáltatási óráknak arányban kell állni a könyvtár elhelyezkedési körzetének lélekszámával, de semmi esetre sem lehet kevesebb heti 6 óránál önálló könyvtár és heti 2 óránál fiókkönyvtár esetében. A munkaidő meghosszabbítása azért is szükséges, mert általában a "belső munka" a kölcsönzési idő 50-100 %-át is meghaladja. Az új személyzeti politika egyetlen komoly problémát vetett fel. Ez pedig a kifizetendő munkabérek hirtelen, nagymérvű emelkedése, ami sok könyvtárban teljes egészében felemészti a könyvbeszerzésekre és más kiadásokra szánt összeget. Ezen a nehézségen a helyi hatóságok és a kormányzat költségvisszatérítés formájában kíván segíteni.

Amikor a könyvgyarapításra fordítható összeg ilyen csekély, nyilvánvaló, hogy az audiovizuális anyag beszerzésére is nagyon korlátozottak a lehetőségek. A cél az, hogy elsősorban a könyvállományt emeljék a megfelelő szintre minden könyvtárban és csak ezután lehet az audiovizuális eszközök beszerzésére nagyobb gondot fordítani. Az Igazgatóság javaslata szerint a könyvgyarapítás összegének 10-15 %-a fordítható ilyen célra. Egyelőre csak néhány könyvtár kölcsönöz zenei felvételeket, de bizonyosnak tűnik, hogy hamarosan általánosabb lesz ez a gyakorlat. A nagyobb városok könyvtárai még mindig csak helyben használatra adnak felvételeket. Az Állami Könyvtári Igazgatóság széleskörű vitafórumot szervezett, amely a norvég könyvtárak audiovizuális anyagokkal kapcsolatos gyakorlatának kérdéseivel foglalkozik majd.

1970 óta Norvégiában kiemelt kérdésként kezelik a könyvtári állomány használati körének szélesítését. A társadalmi intézmények bevonása a kölcsönzésbe már nem számít újdonságnak. A kormány egyetlen kérdésben sem mutatkozott olyan készségesnek a könyvtárak irányában, mint a bibliobuszok működtetésének támogatásában. Az autobuszok üzemeltetési költségének jelentős részét visszatérítik az illetékes hatóságnak vagy intézménynek. Az autobuszok beszerzésére azonban nem áll rendelkezésre elegendő pénz. Az új Könyvtári Törvény életbelépése óta csak a három legnagyobb norvég város, Oslo, Bergen és Stavanger jutott bibliobuszhoz. Ugyanebben az időszakban a megyei könyvtárak bővítették utvonalaik körét és néhány új, nagyobb autóbust vásároltak.

A könyvtárépület kérdésében is jelentős előrehaladás történt az utóbbi években. Norvégiában, a környező országokhoz viszonyítva, kevés új, nagy könyvtárépület van. Ezzel szemben számos érdekes kombinációval oldották meg a könyvtárak terjeszkedési problémáit. Gyakran építenek könyvtárat a városházához, iskolához és kulturközponthoz. Jellegzetes példa erre a sandefjordi városháza, amelynek épületében nyert elhelyezést a könyvtár és a színház is. Hønefossban a központi közművelődési könyvtár egy új bankkal került közös épületbe.

Az új Könyvtári Törvény 2. §-a megállapítja, hogy megfelelő feltételek mellett összevont iskolai és közművelődési könyvtárak is szervezhetők. Vidéken ezt egyre gyakrabban meg is valósítják. Az így létrejött könyvtárak kivétel nélkül az iskola épületében kerülnek elhelyezésre.

Az új Könyvtári Törvény megszilárdította a hajdani központi könyvtárak helyzetét, amelyekből legalább egy volt minden megyében. Ezeket a könyvtárakat most megyei könyvtáraknak nevezik. A könyvtárközi kölcsönzés újraszervezése, ami közvetlen eredménye volt az Állami Könyvtári Igazgatóság Racionalizáló Bizottsága 1971-ben készített javaslatának, nagy mértékben növelte a kölcsönzések számát. Minthogy a megyei könyvtárak kevés kivétellel mind bevezették a telex-szolgálatot, a közművelődési könyvtárak állománya sokkal hatékonyabban vehető igénybe, mint régebben. A megyei könyvtárak idegen anyagának lelőhelye igen gyorsan megállapítható az oslo Ei Egyetemi Könyvtár katalógusa alapján.

Kétségtelen, hogy a norvég könyvtári rendszer szinte minden területén erősödő aktivitás mutatkozik. Természetesen maradnak megoldatlan feladatok, és a fejlődés mértékének megosztása sem egyforma. Az új Könyvtári Törvény megalkotásakor azt a felfogást tartották szem előtt, hogy a könyvtáraknak sokkal többféle feladatot kell ellátniuk, mint amennyi a hagyományos értelemben vett kölcsönzési központ jellegéből adódik. Ennek megfelelően a könyvtáraknak kiemelt helyzetet kell biztosítani a helyi kulturális életben és tevékeny részt kell vállalniuk annak kialakításában. Sajnos ennek egyelőre nincsenek meg a gazdasági feltételei és ezért nagyobb mérvű kulturtevékenységre idáig nem kerülhetett sor. A Norvég Író-Központ támogatása lehetővé tette számos író-olvasó találkozó rendezését. A nagyobb könyvtárak az új feladatok

jegyében könyv-vásárokat szerveznek és gyermekek számára különféle programokat biztosítanak. Az ilyen jellegű tevékenység egyre általánosabbá válik. A könyvtárak kulturális központtá alakulását tartja szem előtt a minisztérium javaslata, ami többek között felhívja a helyi hatóságokat kulturális bizottságok alapítására, amelyek feladata lenne a könyvtárak működésének ellenőrzése. Ahol a lehetőségek megengedik, a könyvtár is helyet biztosíthat a kulturális bizottság számára.

A minisztérium kiegészítő jelentésében kilátásba helyezte a közművelődési és iskolai könyvtárak hatékonyabb anyagi támogatását. Ezek a jelentések és tervek még nem kerültek a törvényhozás elé, s a mult tapasztalatai alapján számolni kell az akadályokkal is. A könyvtárak számára azonban mindenképpen serkentőleg hat és bizakodásra adhat okot a minisztérium elképzelése.

A közös közművelődési-iskolai könyvtár – norvég specialitás?

Ingunn GAMST - Lulle UGLAND

A szerzők The combination library - a Norwegian speciality? c. cikkét (Scandinavian, 8.vol. 1975. 1.no. 12-16.p.) VADÁSZ Ferencné tömörítette.

A kombinált iskolai-közművelődési könyvtár gondolata Norvégiában a kilenc éves kötelező általános iskola bevezetésével merült fel. A korábbi hat éves elemi iskolára épült három éves felsőtagozat. Az iskolai könyvtárak fejlesztése nem tartott lépést a 9 éves iskolatípus kiépülésével, ezért a felsőtagozatosok könyvtári ellátása szükségszerűen a helyi közművelődési könyvtárakra hárult.

Könyvtári ellátás és gazdaságosság szempontjából egyként indokolt e két könyvtártípus állományának közös könyvtárba való összevonása. Minthogy az iskolai könyvtári funkciók szorosan az iskolához kötődnek, e közös könyvtár csak az iskolán belül képzelhető el. A tanulók és a külső olvasók számára megfelelően elkülönített olvasóteret kell biztosítani, úgy, hogy az iskolai részleg a tantermek felől, a közművelődési pedig az iskola területén kívülről legyen megközelíthető. Ez az ideális megoldás csak újonnan épülő iskolákban lehetséges. Régi iskolákban a szükségmegoldások miatt sok kíváncsolomról le kell mondani.

Az Állami Könyvtári Igazgatóság álláspontja szerint csak kis településeken érdemes ilyen közös könyvtárak létesítésére törekedni. Az egyesítésnél elsődleges probléma a közös fenntartás. A két fenntartó szervnek megállapodást kell kötnie. Már az indulásnál felbukkannak érdekellentétek. A helyi közigazgatási hatóságok, amelyek Norvégiában általában bőkezűen támogatják a közművelődési könyvtárakat, az egységesítés során anyagi előnyt szeretnének abból, hogy az iskolától olcsón jutnak hozzá helyiségbővítéshez. Az iskolafenntartók viszont a helyiségekben amugyis szükölködő iskolák megnyomortását látják a közművelődési könyvtár betelepülésében. A létrejött megállapodások is rejtenek surlódási felületeket, amelyek a közös könyvtár működése során bukkannak fel. Leggyakoribb, hogy az iskolai könyvtárosok, akik rendszerint megbizott pedagógusok, szeretnének minden könyvtári feladatot áthárítani a közművelődési könyvtárosokra.